

הסיגד בישראל כיצד לשמר את הסיגד?

מבוא:

חג הסיגד אוסף סביבו את הציון השנתי למסורת האתיופי ולקהילת יוצאי אתיופיה. סביב ערכי החג והאופן בה נוהגים לבטא את החג בקהילות ומוסדות בארץ נפתח דיון האם הם משמרים את המסורת היהודית האתיופית ומתאימים לרוחו המקורי של החג או לא?

כיצד לשמור את רוחו של היום בישראל ולהפכו לנכס כלל לאומי?

הדעות:

1. **כיום צום ותפילה:** רבים טוענים שיש לשמור על מקורות החג כיום תפילה וצום ולא להדגיש רק את הפוקלור האתיופי.
2. **לתרגום התפילות:** יש שהציעו לתרגם את תפילות העדה וללמד בקהילות ישראל.
3. **לשמור על אוטנטיות התפילות:** יש שאמרו שדווקא בשפתם המקורית בגעז להם כוח מיוחד, ועל כן אין לנטוש את תפילת הגעז בדומה לתפילת הקדיש בארמית.
4. **כחג שמירת הכיסופים לירושלים:** חג הסיגד בארץ אינו חידוש הברית, אלא שימור זיכרון הכיסופים לירושלים בדרך לקיבוץ הגלויות.
5. **כחג מורשת העדה:** חג הסיגד בארץ הופך לחג העלאת נס מסורת ומורשת הקהילה האתיופית (יקהת רוזן)

לדעת כולם חג הסיגד צריך לבטא את מסורת קהילת ביתא ישראל על תפילותיה ומצוותיה ולא את התרבות האתיופית החילונית.

הדין:

עמדה 1 : כיום צום ותפילה: (קסס ימאי אליאס)

ראוי מאוד שאירוע כמו חג סגד לא יאבד את המקורות שלו. זה יום צום ותפילה בשפת הגעז. לא צריך לומר את כל התפילות בכל מקום, אך ראוי מאוד שיהיה איזכור כל שהוא מהתפילות, אחרת יאבד טעם החג, ויהפוך לפסטיבל של כל הרוצה בכך, תחת הכותרת חג סגד.

עמדה 2 : לתרגום התפילות: (הרב שמשון לוינגר)

האם לא הגיע הזמן לתרגם את התפילות של 'ביתא ישראל' ללשון הקודש, כדי שיוכלו הן צעירי 'ביתא ישראל' והן בני כל העדות להתחבר אליהן, ולשאוב מהן רגשות דתיים עמוקים?

במה עדיפה שפת ה'געז' על לשון הקודש?
הרי לא נזקקו לשפה זו אלא משום שבגלות הנוראה נשכחה העברית, שפתם המקורית של כל בני ישראל ובכללם של 'ביתא ישראל'. תורת משה, דברי הנביאים, ומזמורי דוד המלך - נאמרו כולם בלשון הקודש או ב'געז'?

עמדה 3: לשמור על אוטנטיות התפילות (ד"ר חגי משגב)

יש שטענו שנדרש לתרגם את תפילות הגעז לעברית.
מדוע אין אומרים כך על התפילות בארמית, ובהן אלה שהקהל מחשיב יותר מאחרות כגון הקדיש? גם הן תוקנו מלכתחילה עבור אלה שאינם יודעים עברית. מדוע איננו מתרגמים אותן?
והתשובה זהה – מפני שבמהלך הדורות נטענו התפילות האלה, דווקא בשפתן הזרה, במטען רגשי שיש לו ערך הלכתי דווקא בהקשר של תפילות.

תמיכה: קסס ימאי אליאס

לגבי עדיפות בין העברית לגעז, אין כאן עדיפות דווקא לגעז אלא שוב לשמור על המקור, הרי הקב"ה שומע כל לשון וכל תפילה לכן מיותר לזלזל בשפת הגעז שאבותינו השתמשו ומשתמשים עדיין ובע"ה גם בעתיד כפי שמשתמשים עד היום בשפה ארמית וכן באידיש. עם ישראל קם על רגליו כיוון שידע לזכור את העבר, זהות העבר היא החוזק של כל אדם, קהילה ועם.

תמיכה: שושנה בן דור

נכון שהתפילות בסידורי התפילה של רוב עם ישראל הן לרוב בעברית והועברו מדור לדור, אך אין זה פוסל הכרה בעושר של הלשון והדימויים והשימוש בציטוטים מן המקרא שנמצאים בתפילות של ביתא ישראל ולא נמצאים בסידור התפילה, אם כי יש דמיון רב בחלק מן התפילות. התפילות בגעז אינן תרגום של התפילות בעברית, אלא חיבור עצמאי.

אני מסכימה שיש לתרגם את התפילות לעברית ולאט לאט עושה זאת, בהתאם לזמן ולכוחות שיש לי. כעת הן בגעז ובמשך הזמן אני מקווה שמתישהו יראו אור גם עם תרגום. יש לא מעט צעירים שיכולים להצטרף למאמץ. בינתיים, אמשיך להפעיל את אוהל הלימוד וכולם מוזמנים.

ונכון שיש סוגיה מאד מורכבת של מה שקרה לסיגד, לחגיגות "הסיגד" בכל מיני מקומות שאין בהן התייחסות לסיגד עצמו ולסיגדיאדות למיניהן. בבתי ספר, חגיגות "הסיגד" הן בדרך כלל

יום בו ההורים יוצאי אתיופיה באים בלבוש מסורתי, מביאים מאכלים מסורתיים, משמיעים מוסיקת ריקוד, מכינים קפה והילדות קלעות שיער. זהו סיגד? גם ביום הסיגד, רבים מהמגיעים מגיעים ללא כל הבנה מה הם עושים במקום ואף מתנהגים בצורה שאיננה מכבדת את המעמד. מגיעים גם ארגונים והתארגנויות שמפעילים פעילויות שבהחלט אינן מתאמות לאותו יום ומוסברים בכך שהן "נועדו להעסיק את הצעירים". לדעתי, צריכים לקיים דיון מעמיק על החג שיכלול בתוכו גם קסים וגם אנשי חינוך ממגזרים שונים ושהדיונים יתחילו כמה חודשים לפני החג עצמו. לדעתי, יש נתק גדול בין רוב הקסים שמתפללים על הבמה לבין מה שקורה אצל רוב בני העדה, גם אלה שמגיעים לארמון הנציב וגם אלה שלא וכן, אע"ז להגיד שאינם עושים ד"י בנושא הזה.

אך במידה ויש אירועים בבתי ספר ובקהילות, נראה לי שרצוי מאד לקרוא להם "אירוע לכבוד הסיגד" או "אירוע התעוררות לכבוד הסיגד", אך לא סיגד.

תמיכה / הקשר: הרב שמשון לוינגר

קיים סמאי אליאס וד"ר חגי משגב העירו הערה נכונה לגבי התפילות שנאמרות בארמית, שיש חן מיוחד למתפללים לאמרן בלשון אליה הורגלו הם ואבותיהם.

ברם, יש להעיר שכיום יש ביד המתפלל סידורים, כגון 'רינת ישראל', בהם יש תרגום צמוד לתפילה הארמית, כך שהמתפלל יכול להבין את מה שהוא מוציא מפיו. כעין זה יצאו בשנים האחרונות מהדורות של פיוטים, קינות וסליחות, הכתובות אמנם בעברית, אך עברית מליצית וקשה מאד - שאליהן הוצמד תרגום לעברית מודרנית, למען יבין הקורא.

לפיכך נראה לענ"ד, שגם אם רוצים להתפלל בגעז, חשוב שיהיה ביד המתפללים תרגום עברי של התפילה, כדי שיבינו את תפילתם וכך תהיה התפילה 'עבודה שבלב'.

יתירה מזאת, תרגום התפילות המסורתיות של 'ביתא ישראל' לעברית, הוא צורך לכלל ישראל. תפילותיהם של 'ביתא ישראל' הם חלק מאוצרות הרוח של עם ישראל כולו. כשם שספר הכוזרי לריה"ל ומורה הנבוכים לרמב"ם הונגשו לכלל ישראל על ידי תרגומם מערבית לעברית; וכשם שהמפעל הפרשני האדיר של חכמי תורכיה במאה ה-18 'מעם לועז' תורגם מלאדינו לעברית - כך ראוי שאוצרות המדרש, התפילה והפיוט של 'ביתא ישראל' ייצאו גם בתרגום עברי, ויתפסו מקום של כבוד ב'ארון הספרים היהודי' של כולנו.

לגבי ערבית-יהודית אידיש ולאדינו, כדאי להעיר שהן מעולם לא שימשו שפה לתפילה בבית הכנסת או לתפילות הקבועות. נכתבו בהן ספרי תחינות ליחידים, יש סידורי תפילה בהם ניתן תרגום של התפילות לשפות אלה כדי שהמתפלל יבין, אך התפילות הקבועות נאמרו רובן בלשון הקודש, ומיעוטן בארמית, שאף היא כלולה בכתבי הקודש (חלקים מדניאל עזרא ונחמיה). תרגום התחינות לעברית הנגיש אותם לכלל ישראל. כך ניתן לראות משפחות של 'צברים' ואף בני עדות המזרח, האומרות במוצאי שבת את תפילתו היפה של רבי לוי יצחק מברדיטשוב: 'אלקי אברהם יצחק ויעקב...' שתורגמה מאידיש

תגובה: יקהת רוזן

לי הקטן נראה שלהיתקע עם לשון זרה זו השטחי, וזה הפולקלור ברמתו הבסיסית, ואילו להתעסק בתכנים זה המהות.

ואגב, סבא וסבתא שלי דיברו בילדותם אידיש, אך מיד עם הגיעם ארצה הם התנערו משפה זו והתעקשו לדבר ביניהם לבין עצמם, וכל שכן עם ילדיהם, דווקא בעברית שהיא שפת הקודש, והיא שפתה של ארץ ישראל.

זה לא הפריע להם, וגם לי - כדור שלישי אחריהם - להיות מחובר למסורת אבותי. אני מחובר לערכים ולמסורת ולמהות שהנחילו לדורות, והרבה פחות מהזה לפולקלור ולשירה שהיו בשפה שהיא זרה עבורי.

פעמים שרואים כאלה שמנסים להתחבר למסורת אבותיהם ובעצם מתחברים למסורת הגויים שהשפיעו על אבותיהם בהיותם בגלות. זה קורה בכל העדות, וחבל שכך. גם בחגיגות הסיגד השונות זה מראה נפוץ לראות בני נוער שלובשים בגדים בצבעי הדגל האתיופאי, שמדגישים את השירה, השפה הזרה, המוזיקה וכן הלאה - ושוכחים שכל אלה אינם מאפיינים של ביתא ישראל בדווקא אלא של העם האתיופאי. לדעתי זה פספוס עצום, שמחירו עוד יהיה גדול.

בתור 'אחד מהחברה הישראלית', אינני חושב שגאוותו של אדם במורשת עדתו חוסמת בפניו את הדרך לחברה הישראלית. כולנו שותפים בערכים היסודיים של עם ישראל, וכולנו גאים במורשת הייחודית של כל עדה ועדה, וכולנו מחפשים את האיזון הנכון בין 'חברים כל ישראל' לבין 'אל תיטוש תורת אמך'.

תמיכה:

חלילה לא יצא ממני לשכוח את המסורת שלי ולהפש מסורת אחרת. אלא הגבתי למה שיקהת אמר, יש צדק בדבריו בין הדגל אתיופיה או המוזיקה והשפה.

לא עלינו ארצה כדי להיות שגרירם של העם האתיופאי, ולייצג את התרבות האתיופית או כל דבר אחר, כמו שקורים בכל מיני כנסים או מוגדרים כמורשת יהדות אתיופיה לפעמים מה שבולט הוא בעיקר ההשפעות מהתרבות האתיופית.

אני לא אומר לא לדבר בשפה או לא לשמוע מוזיקה, כל אחד והתחביב שלו. אבל אי אפשר לשים מוזיקה של זמר נוצרי ששר על בינו לבינה ולהגיד שזה מורשת יהדות אתיופיה.

עמדה 4: חג הסיגד בארץ אינו חידוש הברית, אלא שימור זיכרון הכיסופים לירושלים בדרך לקיבוץ הגלויות.

קהילות 'ביתא ישראל' והעולים מאתיופיה אינם משמרים כאן את 'חג הסיגד' במשמע של חידוש הברית כמו אצל עזרא בימי בית שני, שעל זה כתב יוסי זיו נכוחה, מדוע אין לזה מקום בתפישת חז"ל, שהברית קיימת ועומדת לכל אחד מישראל תמיד- חכמי העולים מאתיופיה משמרים כאן את זכר הכסופים לירושלים, ובאים לצפות ולהשתחוות מקרוב אל מול ירושלים, כדי לשמר את זכר הכיסופים לציון, וזה בהחלט מנהג ראוי לכל עדות ישראל, לעמלות לירושלים ולהודות על נס קיבוץ גלויות מתוך זיכרון הכיסופים של כל הדורות, על שה' מקיים בנו "ותחזינה עינינו- " בכל ההיסטוריה לא היה נס כזה, וגם לא יכול להיות עוד נס כזה, שעם אחד מתקבץ מחדש לארץ מולדתו העתיקה אחרי אלפי שנים- זה גדול יותר מיציאת מצרים שיצאו מארץ אחת, וזה לא יכול לקרות שוב, כי אין שום עם ששרד בגלויות-

זהו גם הרעיון של המנון המדינה בשירת 'התקוה', להעלות על נס את זכר 'התקוה' של כל הדורות - שאנו זוכים להיות חלק מהגשמתה, ברוך ה'.

לכן, לא צריך לחפש מקורות שאינם בנמצא, ופשוט מן הראוי להשתתף עם העולים מפאת קדמה (בבל), מירכתי צפון (רוסיה) ומכנף דרום (תימן ואתיופיה), כדי שלא נזכיר רק 'ולפאתי מזרח קדימה עין לציון צופיה', מקצה המערב, ובזכות ההודיה לה', נזכה לראות בהשלמת קיבוץ הגלויות במהרה עם שיבת השכינה ל'ארץ ציון ירושלים'

עמדה 5: חג הסיגד בארץ הופך לחג העלאת על נס מסורת ומורשת הקהילה האתיופית (יקהת רזון)

אני מרגיש שלעיתים קרובות הסיגד הופך ליום לחיזוק מורשת יהודי אתיופיה. במקומות רבים מציינים את מנהגי הקהילה, את סיפור העלייה ההירואי וכן הלאה. זה דבר מצוין כשלעצמו, ומתאים לכך שזהו יום בלוח השנה שאותו הכניסה אליו הקהילה האתיופית.

אבל - כל עוד הוא יהיה כזה, הוא בוודאי יישאר אך ורק חג של יוצאי אתיופיה ושל מי שרוצה לכבדם. מי שאינו אתיופי במוצאו, בסגנון הזה בשום אופן לא ירגיש שזה גם יום שלו. מה כן? לא מביע עמדה חדה.

פשוט מציין שזה לדעתי "או או" - אי אפשר להנחיל את זה לכלל ישראל כיום חיזוק המורשת של יהודי אתיופיה, ואם כבר אז אולי כיום התעוררות והתחזקות לתשובה ולכיסופים לציון וליותר על הדגשת המורשת הקהילתית. אבל כנראה שבכל אופן יהיה קשה מדי להחדיר את זה לכלל ישראל (ע"ע מימונה למשל שנתרה חג מרוקאי גם עשרות שנים אחרי עלייתם), אז כנראה זה כן טוב לנצל זאת לחיזוק המורשת ולהחדרתה לכלל ישראל כצלע חשובה בפסיפס הלאומי היהודי.

תמיכה: הרב יואל

הרעיונות האלה בוודאי יפים וגם נכונים. השאלה האחת היא - האם נחוץ יום קבוע בשנה, כיום חידוש הברית? השאלה השנייה היא - האם יש סיכוי ליום כזה לתפוס מקום במסורת?

לדעתי, גם העולים מאתיופיה, ובפרט זקני העדה והמוני צעיריה, רואים בצדק ב'יום הסיגד', יום מופלא של זיכרון הכיסופים לירושלים - ונראה לי, שמשמעות זו היא שנותנת ליום הזה גם משמעות כלל ישראלית בעלת חשיבות עצומה, בדומה להימנון המדינה.

תמיכה: מיכאל גרוס

לע"ד אין סתירה בין הרצון לשמר מורשת ייחודית לבין השאיפה להנחילה לכלל ישראל. אלא שתהליך ההתפשטות וההטמעה של מנהג חדש יותר חמקמק ויותר מורכב ממסע שיווקי, במובן המודרני והרווח של המונח. צא ולמד, למשל, מתהליכי ההתקבלות של לכה דודי וקבלת שבת, של נוהל המכירה והקנייה של פרחים לכבוד שבת, של "הצלחת" האירועים במירון בל"ג בעומר. נראה שכאשר הנוהל עונה על צורך אמיתי, על מאוויי נפש אוטנטיים, הוא הולך ומתפשט. וכאשר הוא חדל להיות כזה הוא הולך ודועך. (דחיפה שיווקית מלאכותית ופופוליסטית, כמו שעשו למימונה, ענה ל"צורך אמיתי" של פוליטיקאים בלבד) על כן, היו אמיתיים, הביעו רגשות כנים ואוטנטיים (בלי חשבונות של רייטינג), ומה שיוצא מהלב סופו לכבוש את הלבבות. וכבר אמר אומן ישראלי שזכה להכרה עולמית: ככל שאתה שואב את מקורות היצירה שלך מעומק נשמתך פנימה כך היא תהיה יותר אוניברסלית. בברכה ובהוקרה,